

เพลงร้องรำไท้ทองจังหวัดสุโขทัย กรณีศึกษา : ลักษณะของเพลง ที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู

เกษร เอ็มโอด*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องเพลงร้องรำไท้ทองจังหวัดสุโขทัย กรณีศึกษา ลักษณะของเพลงที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของรำไท้ทองจังหวัดสุโขทัย (2) ศึกษาลักษณะของเพลงร้องรำไท้ทองที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู ซึ่งรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต นำมาวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีของรูท เบนดิกต์ วิเคราะห์วัฒนธรรมและพฤติกรรมของคนไทย ใช้แนวคิดของจอร์จ ลิสท์ วิเคราะห์ลักษณะของเพลงดนตรีพื้นบ้าน

จากการศึกษาพบว่า รำไท้ทองของจังหวัดสุโขทัยมีมาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เรียกว่า รำวง แต่ไม่เป็นที่นิยมเล่นกันมากนัก จนมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จังหวัดสุโขทัยเป็นเส้นทางในการเดินทางของทหารญี่ปุ่นเพื่อไปยังประเทศพม่า ทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัว ดังนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น จึงส่งเสริมให้ประชาชนเล่นรำวง แต่เปลี่ยนชื่อเสียใหม่ว่ารำไท้ทอง เครื่องดนตรีที่ใช้ในการเล่นรำไท้ทองประกอบด้วยโทนชาตรี ฉิ่ง ฉาบเล็ก กรับ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงจึงพัฒนาเป็นรำวงอาชีพ และใช้กลองทอมบ้าแทน

เพลงร้องรำไท้ทองที่นางทองเจือ สืบชมภู ได้รวบรวมไว้นั้น มีทั้งหมด 103 เพลง จัดหมวดหมู่ได้ 6 หมวดหมู่ ได้แก่ เพลงเชิดชวน เพลงปลอบขวัญ เพลงชมโฉม/เกี้ยวพาราสี/ตัดพ้อ เพลงวรรณคดี/ชาดก เพลงเบ็ดเตล็ด และเพลงลา ซึ่งพบว่าบทร้องส่วนมาก อยู่ในหมวดหมู่เพลงชมโฉม/เกี้ยวพาราสี/ตัดพ้อ

ลักษณะเพลงร้องรำไท้ทองจะเป็นเนื้อร้องสั้น ๆ ไม่มีสัมผัสที่แน่นอนตายตัวแบบกลอนแปด นำสิ่งที่พบเห็น เหตุการณ์ต่าง ๆ มาแต่งเป็นเนื้อร้อง ใช้เนื้อร้องของเพลงในวรรณกรรมมาเรียกเป็นชื่อเพลง มีเนื้อหาสุภาพ การร้องจะร้องวนไปมา โดยผู้ที่เป็นต้นเสียงจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ขึ้นเพลง การร้องจะเริ่มต้นด้วยเพลง เชิดชวนและจบด้วยเพลงลา

คำสำคัญ : รำไท้ทองจังหวัดสุโขทัย ลักษณะเพลง นางทองเจือ สืบชมภู

* ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ ภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

Plengrong Ramtone Sukhothai (Sukhothai Ramtone Vocal Music) Case Study of Songs Collection by Mrs.Thongjua Suabchompoo

Kason Amod

Abstract

This qualitative research of Ramtone vocal music is in the case study of songs style compiled by Mrs.Thongjua Suabchompoo. The aim of this research is to study 1) The history of Sukhothai Ramtone 2) Characteristics of Ramtone vocal music of Mrs. Thongjua Suabchompoo. The data was collected by observation and interviewing. The analysis is under the concept of Thai Culture and Behavior by Ruth Benedict, and characteristic of folk music by George List.

From the study, it was found that Sukhothai Ramtone was originated before the World War 2 called Ramwong (Circle dance with vocal) but it was not so popular until the World War 2. Sukhothai was the route for Japanese soldiers to march to Burma which caused the panic among people, so General Por Piboonsongkram who was a prime minister at that time, encouraged people by supporting them to do Ramwong and renamed it to Ramtone. The instruments that were used to play consists of Tone Chatree hand drums, cymbals, small cymbals and rhythm wooden blocks. After World War 2 ended, it was developed to be a professional Ramwong and used Tomba drums instead.

Ramtone vocal music that Mrs.Thongjua had collected consists of 103 songs and can be divided into 6 groups at the following; Inviting songs, Cheering up songs, Admiring Flirting and Blaming songs, Literature song, Miscellaneous Song and Farewell Song. Most of her Ramtone collection are found to be in the Admiring Flirting and Blaming songs.

The Ramtone vocal music has features on short lyrics which is not always followed the rule of eight-verse poem and usually bring what we see such as daily events to compose the lyrics. But the first verse will be called as the song's name. Most of the lyrics are in a polite way and will be sung over and over again. The vocal leader will start singing usually with the inviting songs and end with the farewell songs.

Keyword : Sukhothai Ramtone, Songs Collection Style, Mrs.Thongjua Suabchompoo

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีการรวมตัวกันเป็นพวกเพื่อดำเนินการกิจทางสังคม และในการรวมกลุ่มอยู่ด้วยกันนั้นจะมีลักษณะที่เป็นระเบียบแบบแผน มนุษย์พยายามทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้เกิดความสงบสุข ปลอดภัยและสามารถสร้างสรรค์ความเจริญให้กับสังคม เพราะคำว่า “มนุษย์” แปลว่า “ผู้รู้” ซึ่งพยายามสร้างสังคมที่ดีเพื่อหล่อหลอมให้มนุษย์เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม กำหนดขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ตั้งแต่การเกิดจนถึงการตาย ล้วนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่มนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้มีวัฒนธรรม

วัฒนธรรมนั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายความหมายซึ่งสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มนุษย์ในสังคมสร้างขึ้นและยอมรับ รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า “วัฒนธรรมก็คือวิถีชีวิต”

วิถีชีวิตของคนในสังคมแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ทำให้แต่ละท้องถิ่นมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน วิถีชีวิตมักถูกถ่ายทอดออกมาผ่านการละเล่น ระบายรำฟ้อน ดนตรีพื้นเมืองและเพลงพื้นบ้าน ซึ่งสามารถถ่ายทอดวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เพลงร้องรำไท่น เป็นศิลปวัฒนธรรมอีกแขนงหนึ่งที่เป็นสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทย รวมถึงอุปนิสัยของคนไทยที่ร่าเริง ชอบสนุกสนาน

รำไท่นเป็นการละเล่นพื้นบ้านได้รับความนิยมมากจนแพร่หลายไปตามหัวเมือง เช่น สระบุรี และนครราชสีมา จนได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อผู้คนต้องอพยพหนีภัยทางอากาศจากกรุงเทพฯ ไปยังชนบทตามที่ต่าง ๆ กัน ในภาวะสงครามนั้นยามค่ำคืนจะมีดีไปทุกหนทุกแห่งเนื่องจากทางรัฐบาลห้ามกระทำการต่าง ๆ หลากอย่าง เช่น ห้ามจุดไฟ ห้ามชุมนุม และอื่น ๆ ประชาชนจึงหาการละเล่นที่คลายเครียดจึงได้คิดเล่นรำไท่นขึ้นเพราะเป็นการละเล่นชนิดที่รู้จักและเล่นกันได้ทุกคน ขณะที่เล่นจะจุดตะเกียงตั้งไว้ตรงกลาง ผู้เล่นจะยืนล้อมวง โดยทั่วไปแล้วจะมีเนื้อร้องค่อนข้างสั้น เวลาร้องมักร้องซ้ำ 2-4 ครั้ง จึงทำให้จำเนื้อร้องได้ง่าย และแพร่หลายอย่างกว้างขวางอย่างรวดเร็ว เพลงใดที่ผู้เล่นไม่ค่อยชอบก็มักจะไม่นำมาร้องหรือเล่นกันไม่กี่ครั้งก็สูญ คงเหลืออยู่แต่เพลงที่สนุกสนาน ไพเราะและมีที่รำเฉพาะ ซึ่งผู้เล่นสามารถแต่งเพลง เนื้อร้องและทำรำขึ้นเป็นปัจจุบันในขณะที่เล่นก็ได้ เพลงรำไท่นนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องไปตามภาษาถิ่นแต่ละภูมิภาคด้วย รำไท่นนี้เองที่กลายมาเป็นต้นแบบของเพลง รำวง ต้นกำเนิดเพลงลูกทุ่งในสมัยหลัง (พงษ์ศรี อรุณรัตน์. 2556 : 101)

จังหวัดสุโขทัยเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการเล่นรำไท่น มีทั้งเฉพาะการร้องเพลงและมีทั้งในส่วนที่มีการประดิษฐ์ทำรำซึ่งเรียกว่า รำวงแบบบท โดยมีกำเนิดขึ้นที่อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย จากการรวมตัวของครูในอำเภอศรีสำโรง เมื่อ พ.ศ. 2487-2489 ใช้ชื่อว่ารำวงคณะ “เสมาทอง” จัดแสดงเพื่อหารายได้สร้างบ้านพักให้ข้าราชการตำรวจที่ย้ายมาประจำที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอศรีสำโรง โดยมีครูฉลอง บุรณชาติ ครูช่วยราชการแผนกศึกษาธิการอำเภอศรีสำโรงเป็นหัวหน้าคณะ ซึ่งมีแม่ครูถม เกตุทอง และแม่ครูสาย ชาญสุวรรณ เป็นผู้ถ่ายทอดทำรำ (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสำเนา จันทร์จรรณ. 2551 : 46)

ปัจจุบันวิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัยได้สืบทอดร่างแบบบท และนำออกเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ แต่ในส่วนที่เป็นการร้องรำไท้จะได้รับความนิยมน้อยลง มีเพียงนางทองเจือ สืบชมภู รองนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี อดีตรองประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม เป็นผู้อนุรักษ์ สืบสานเพลงร้องรำไท้ของจังหวัดสุโขทัย ซึ่งในอดีตนั้นนางทองเจือ สืบชมภู ได้นำเพลงร้องรำไท้มาร้องเผยแพร่ในงานสำคัญ ๆ เช่น งานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย งานตรุษสงกรานต์ จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันไม่มีการร้องรำไท้ในงานประเพณีต่าง ๆ เหมือนเช่นในอดีต อีกทั้งผู้ที่ร้องรำไท้เหล่านั้นต่างมีอายุมาก บ้างก็เสียชีวิต ไม่มีผู้สืบทอด ทำให้เพลงร้องรำไท้เลือนหายไปจากจังหวัดสุโขทัย

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นว่า เพลงรำไท้เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติในฐานะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรแก่การอนุรักษ์และสืบสาน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องเพลงร้องรำไท้จังหวัดสุโขทัย กรณีศึกษา ลักษณะของเพลงที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู เพื่อเก็บรวบรวมไว้เป็นข้อมูลในการนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา และเผยแพร่เพลงร้องรำไท้ของจังหวัดสุโขทัยให้เป็นที่รู้จักต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของรำไท้จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาลักษณะของเพลงร้องรำไท้ที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู

วิธีดำเนินงานวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง เพลงร้องรำไท้จังหวัดสุโขทัย กรณีศึกษา ลักษณะของเพลงที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู เป็นวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี โดยเลือกศึกษาเฉพาะเพลงร้องรำไท้ที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู ซึ่งมีวิธีดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

การศึกษาเพลงร้องรำไท้ จังหวัดสุโขทัย กรณีศึกษา ลักษณะของเพลงที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของรำไท้จังหวัดสุโขทัย และเพื่อศึกษาลักษณะของเพลงร้องรำไท้ที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาและรวบรวมข้อมูลแบบเจาะจง โดยทำการศึกษาจากนางทองเจือ สืบชมภู เนื่องจากนางทองเจือ สืบชมภู เป็นชาวสุโขทัยมาตั้งแต่กำเนิด ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชาวสุโขทัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีภูมิปัญญาอยู่ที่ตำบลธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นพื้นที่ ๆ นิยมเล่นรำไท้กันอย่างแพร่หลาย รวมทั้งนางทองเจือ สืบชมภู เป็นผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงรู้ถึงเหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นเป็นอย่างดี นอกจากนั้นนางทองเจือ สืบชมภูยังเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการร้องรำไท้ มีความสนใจในเรื่องรำไท้มาตั้งแต่เด็ก จึงได้จดจำและรวบรวมเพลงร้องรำไท้ของชาวสุโขทัยไว้จำนวน 103 เพลง โดยรวบรวมและเก็บไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัยและสืบทอดการร้องรำไท้โดยเป็นผู้นำผู้สูงอายุมาร้องเพลงรำไท้ในโอกาสสำคัญ ๆ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพนิ่ง และกล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหว

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่อง เพลงร้องรำไท่ทองจังหวัดสุโขทัย กรณีศึกษา ลักษณะของเพลงที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากนางทองเจือ สืบชมภู ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยแยกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน สำหรับส่วนที่ 1 ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของรำไท่ทองจังหวัดสุโขทัย ในส่วนที่ 2 ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาลักษณะของเพลงร้องรำไท่ทองที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องโดยนำข้อมูลที่ได้มาแยกประเภทและจัดหมวดหมู่ นำมาวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีของรูท เบนดิกต์ วิเคราะห์วัฒนธรรมและพฤติกรรมของคนไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และใช้แนวคิดของ จอร์จ ลิสท ในการวิเคราะห์ลักษณะของเพลงร้องรำไท่ทองที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู

ผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องเพลงร้องรำไท่ทอง กรณีศึกษานางทองเจือ สืบชมภู ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาของรำไท่ทอง จังหวัดสุโขทัย และศึกษาลักษณะของเพลงร้องรำไท่ทองที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู ซึ่งปรากฏผลการวิจัยดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของรำไท่ทอง จังหวัดสุโขทัย

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของรำไท่ทองจังหวัดสุโขทัย พบว่าจังหวัดสุโขทัยมีการเล่นรำไท่ทอง ก่อน ที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เรียกการเล่นรำไท่ทองนี้ว่า รำวง นิยมเล่นกันเฉพาะในวันตรุษสงกรานต์ แล้วพัฒนามาเป็นการรำไท่ทองในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ปี พ.ศ. 2484 ประเทศไทยเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 จังหวัดสุโขทัยเป็นจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่ทหารญี่ปุ่นใช้เป็นเส้นทางในการเดินทางเข้าสู่ประเทศพม่าทางอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยใช้พื้นที่ของจังหวัดสุโขทัยตั้งค่ายอยู่ที่บริเวณตำบลบ้านกล้วย ตำบลบ้านขวาง ชาวสุโขทัยเรียกค่ายของทหารญี่ปุ่นนี้ว่า ท่าญี่ปุ่น ซึ่งปัจจุบันก็คือบริเวณที่ตั้งของโรงเรียน บ้านกล้วย และโรงเรียนบ้านขวาง

ภาวะสงครามทำให้ ประชาชนเกิดความหวาดกลัว จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นจึงคิดหาแนวทางที่จะทำให้ประชาชนเกิดขวัญกำลังใจ คลายความทุกข์ จึงส่งเสริมให้ประชาชนเล่นรำไท่ทองพอได้เวลาพลบค่ำจึงให้บ้านที่มีบริเวณลานบ้านจุดตะเกียงเพื่อเป็นสัญญาณว่าบริเวณบ้านนี้มีการรำไท่ทอง เมื่อชาวบ้านได้ยินเสียงฉิ่ง เสียงกลองจึงมารวมตัวกันตั้งวงฟ้อนรำ เรียกว่าการรำนั้นว่า “รำไท่ทอง” เพราะมีการใช้

เครื่องดนตรีที่เรียกว่าโพนนำมาตีประกอบในการรำ แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามให้เรียกรำโพนว่า รำวง เพราะมีลักษณะการรำเป็นวง

เพลงร้องรำโพนไม่ปรากฏหลักฐานว่า ใครเป็นผู้แต่งเพลงร้อง หรือประดิษฐ์ทำรำขึ้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครร้องเพลงนี้ขึ้นก่อน ในแต่ละท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัยจะมีศิลปินพื้นบ้านที่มีความสามารถในการร้อง การรำ คนที่ร้องขึ้นมานั้นจะมีความเป็นศิลปินอยู่ในตัว เห็นสิ่งใดก็มักจะนำมาขับร้องเป็นบทเพลง และร้องสืบทอดกันมาเรื่อย ๆ ไม่มีการจดบันทึก เป็นการสืบทอดแบบมุขปาฐะ ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน เพลงโพนที่มีความไพเราะก็จะทำให้เป็นที่นิยมและขับร้องสืบทอดกันมา

บริเวณที่พบว่า นิยมเล่นรำโพนกันมากคือบ้านลุงเชื้อ ซึ่งอยู่บริเวณข้างจวนผู้ว่าราชการจังหวัดและบริเวณซอยรำวง ที่เรียกว่าซอยรำวงเพราะเป็นซอยที่มีผู้เล่นรำวงอยู่มาก ปัจจุบัน คือ ซอยประชาร่วมใจ

ในปี พ.ศ. 2488 สงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง รำโพนจึงเป็นที่นิยมและพัฒนามาเป็นรำวงอาชีพ โดยมีการจ้างคณะรำวงไปเล่นในงานต่าง ๆ เช่น งานมงคลสมรส งานอุปสมบท งานขึ้นบ้านใหม่ งานประจำปีของวัดต่าง ๆ และงานศพ คณะรำวงที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้นคือคณะคุณบุญมี จิตรประสงศ์ ซึ่งเป็นคณะที่อยู่ในซอยรำวง แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว

เครื่องดนตรีที่ใช้ในการรำโพนจะใช้โชนชาติและฉิ่งเป็นหลัก สำหรับเครื่องประกอบจังหวะ อะไรที่พอจะนำมาใช้ได้ก็นำมา เช่น ฉาบเล็ก กรับ แต่มายุคที่รำวงพัฒนาเป็นอาชีพแล้วก็จะใช้กลองทอมบ้า

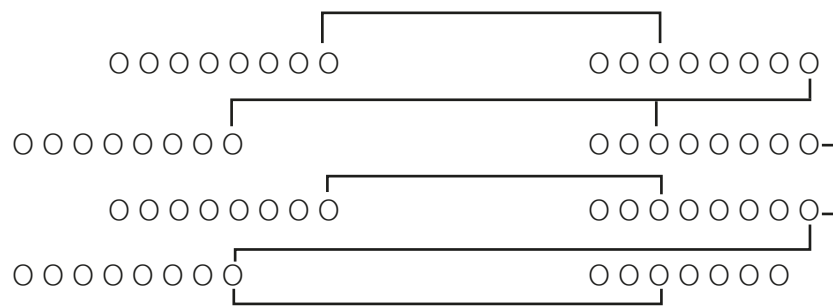


ภาพประกอบที่ 1 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการร้องเพลงรำโพน

2. ลักษณะของเพลงร้องรำโพนที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู

เพลงร้องรำโพนเป็นเพลงร้องรำโพนของจังหวัดสุโขทัยที่นางทองเจือ สืบชมภู ได้รวบรวมไว้ตั้งแต่ครั้งยังอยู่ในวัยเด็กโดยการจดจำจากผู้ใหญ่ที่มาร้องรำโพนกันที่บริเวณลานบ้าน มีจำนวน 103 เพลง ซึ่งเพลงร้องรำโพนที่นางทองเจือ สืบชมภู รวบรวมไว้มีลักษณะดังนี้

2.1 ลักษณะของเนื้อร้อง เพลงร้องรำไท่นจะเป็นเนื้อร้องสั้น ๆ ไม่เน้นรูปแบบและสัมผัสที่ตายตัวแบบกลอนแปดทุกเพลงไป เพราะเนื้อร้องนั้นผู้ร้องแต่งจากปฏิภาณไหวพริบของตนเอง นำสิ่งที่พบเห็นสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว มาร้องเป็นเพลงแบบด้นสด ดังนั้นรูปแบบของเนื้อร้องจึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้



แผนผังกลอนแปด

ลาก่อน

ลาก่อนนะเธอ	พรุ่งนี้ค่อยเจอกันใหม่
บ้านพี่อยู่ไกล	อยู่ได้พี่ก็จะอยู่
ลาก่อนละนะแม่หนู	ฉันทาแม่คู่เคยรำ
กึ่งทองน้องแก้ว	ดึกแล้วพี่ต้องขอลา
ไม่ใช่ดอกบัว	จะกลัวน้ำค้าง
ไม่ใช่คู่สร้าง	ต่างคนต่างลา

จากตัวอย่างเพลงลาก่อน พบว่าเนื้อร้องไม่ลักษณะแบบกลอนแปด เพราะแต่ละวรรคนั้นมีคำกลอนไม่ครบ 8 คำ บางวรรคมี 4 คำ บางวรรคมี 6 คำ

2.2 ลักษณะของเนื้อหา เนื้อร้องของเพลงร้องรำไท่นที่นางทองจือ สืบชมภู รวบรวมไว้นั้นสามารถจัดหมวดหมู่ตามเนื้อหาของเนื้อร้องได้ 6 หมวดหมู่ ดังนี้

1) เพลงเชิญชวน	จำนวน 6 เพลง
2) เพลงปลอบขวัญ	จำนวน 7 เพลง
3) เพลงชมโฉม/เกี้ยวพาราสี/ตัดพ้อ	จำนวน 74 เพลง
4) เพลงวรรณคดี/ชาดก	จำนวน 2 เพลง
5) เพลงเบ็ดเตล็ด	จำนวน 12 เพลง
6) เพลงลา	จำนวน 2 เพลง

จากการจัดหมวดหมู่ของเพลงตามเนื้อหาของเนื้อร้องพบว่า เพลงในหมวดหมู่ ชมโนม/เกี้ยวพาราสี/ตัดพ้อ เป็นหมวดหมู่ที่มีมากที่สุด เพราะการร้องรำไท่เป็นการร้องโต้ตอบระหว่างหญิง-ชาย และในอดีตการร้องรำไท่กันนั้นจะร้องเล่นกันในเทศกาลตรุษสงกรานต์ ซึ่งหนุ่มสาวจะติดตามพ่อแม่ไปทำบุญกันที่วัด เมื่อทำบุญเสร็จแล้วก็จะชักชวนกันมาเล่นรำไท่ ซึ่งพ่อแม่ก็จะเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวมีโอกาสได้พบเจอกัน

เพลงร้องรำไท่ที่นางทองเจือ สืบชมภู รวบรวมไว้นั้นมีเนื้อหาสุภาพ ไม่เป็นเพลงที่มีลักษณะไปในทางสองแง่สองง่าม ถึงแม้เพลงนั้นมีเนื้อหายุ่งเกี่ยวกับพาราสีก็ตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างเนื้อร้อง

มารำกับพี่

ช. น้องสาวเอ๋ย	โปรดจงช่วยปราณี
มารำชิมารำกับพี่	มารำชิมารำกับพี่
ในคำคืนนี้ พี่จะรำไท่	
เล่นสุภาพไม่หยาบโลน	พี่จะรำไท่ให้น้องดู
ญ. รำเถิดหนาพี่จำน้องจะดู	
ถ้าได้รำ ถ้าได้รำเป็นคู่	
น้องจะเชิดชูในตัวพี่ยา	
โอพี่จำถ้าน้องรำผิด	
พี่จงช่วยสะกิดน้องนี้จะรำตาม...นอย...นอย...นอย	

สวຍຈຽງຫຼົງເອຍ

สวຍຈຽງ ຫຼົງເອຍ ທຣາມເຊຍອຣຊຣ ຕົວໂກ່ງດັ່ງຄັນຊຣ
 ຂນຕາງອນຄັດລອນວິໄລ ປາກແດງແກ້ມງາມ ຍາມຍັມມີເສນ່ຍວນໃຈ
 ຫຸ່ນແລແກ່ ງຸ່ງຫຼົງເອຍເສນ່ຍວນໃຈໃນສວຍແທ້ແມ່ເອຍ
 ໂອ....ສາວງາມເຮອຍ່າງອນພິມາວອນ ອ່າຍ່າທ່າເອຍ
 ໂອທຣາມເຊຍກ່ອນເຮຍເປັນຄູ່ເຮຍຂວັຍ
 ຕ່າຍ່າໃນນັ້ນຍັງຈຳໄດ້ເຮຍຄົນສວຍ

2.3 ลักษณะของชื่อเพลง เพลงร้องรำไท่ที่นางทองเจือ สืบชมภู รวบรวมไว้นั้นพบว่า ชื่อเพลงนั้นจะนำเนื้อร้องของเพลงในวรรคแรกมาตั้งเป็นชื่อเพลง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สวยจริงหญิงเอย

สวยจริง หญิงเอย ทรามเซยอรชร คิ้วโก่งดั่งคันศร
 ขนตาองคัตลอนวิไล ปากแดงแก้มงาม ยามยืมมีเสน่ห์ชวนใจ
 หนุ่มแลแก่ งงหลงไหลเสน่ห์นางในสวยแท้แม่เอย
 โอ....สาวงามเธออย่างอนพีมาออน อย่าทำเฉย
 โอ้ทรามเซยก่อนเคยเป็นคู่เคียงขวัญ
 คำคั้นนั้นฉันยังจำได้นะเธอคนสวย

2.4 ลักษณะของจังหวะ เพลงร้องรำโทนที่นางทองเจือ สืบชมพู รวบรวมไว้ เป็นเพลงที่มีอัตราจังหวะชั้นเดียว ซึ่งเป็นอัตราจังหวะที่เร็วและทำให้เกิดความสนุกสนาน สำหรับเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการร้องรำโทน ได้แก่ โทนชาตรี ฉิ่ง ฉาบเล็ก และกรับ

โทนชาตรี	- - - ปะ	- โทน-ปะ	- โทน-ปะ	- โทน-โทน	- - - ปะ	- โทน-ปะ	- โทน-ปะ	- โทน-โทน
ฉิ่ง	- ฉิ่ง-ฉับ	- ฉิ่ง-ฉับ	- ฉิ่ง-ฉับ	- ฉิ่ง-ฉับ	- ฉิ่ง-ฉับ	- ฉิ่ง-ฉับ	- ฉิ่ง-ฉับ	- ฉิ่ง-ฉับ
ฉาบเล็ก	- - - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- - - -	- แช่ - -	- แช่ - -	- แช่ - -
กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ	- - - กรับ

2.5 ลักษณะการร้อง การร้องรำโทนของนางทองเจือ สืบชมพู นั้นจะร้องวนไปมา ไม่มีการกำหนดว่า จะร้องเพลงละกี่ครั้ง ไม่มีการนัดหมายว่าจะร้องเพลงใดหรือหมวดหมู่ใดก่อนหลัง แต่ทุกครั้งที่เริ่มต้นร้องจะต้องขึ้นต้นด้วยเพลงในหมวดหมู่เพลงเชิญชวนและจบด้วยเพลงในหมวดหมู่เพลงลา ดังนั้น ในการเปลี่ยนเพลงจึงต้องมีต้นเสียงเพื่อเป็นผู้นำคอยทำหน้าที่ในการขึ้นเพลง



ภาพประกอบที่ 2 การเผยแพร่รำโทนของนางทองเจือ สืบชมพู (สวมเสื้อสีแขนกระบอกสีเหลือง) ในงานลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟของจังหวัดสุโขทัย

การร้องรำโทนของนางทองเจือ สืบชมภูจะเล่นในโอกาสสำคัญ ๆ เท่านั้น เช่น วันตรุษสงกรานต์ งานประเพณีลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟจังหวัดสุโขทัย การร้องรำโทนจึงเปลี่ยนบทบาทเป็นการเล่นเพื่อการแสดง จึงทำให้มีการคัดเลือกเพลงนำมาจัดเป็นชุดให้เหมาะสมกับเวลา โดยคัดเลือกเพลงที่สนุกสนานและเป็นที่นิยม

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องเพลงร้องรำโทน กรณีศึกษานางทองเจือ สืบชมภู ผลการศึกษาดังกล่าวมีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยจะได้อภิปรายผลดังต่อไปนี้

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของรำโทนจังหวัดสุโขทัย โดยใช้ทฤษฎีของรุท เบนดิกต์ (ยศ สันตสมบัติ. 2556 : 260-262) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมและพฤติกรรมของคนไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวว่า คนไทยรักชีวิตสนุกสนานและการสังสรรค์ บุคลิกของคนไทยแทบไม่มีความกังวลต่อปัญหายุ่งยาก ไต ๆ คนไทยมีความสุขโดยไม่เอาใจใส่ต่อสิ่งใด ๆ ความสนุกสนานและการจัดงานรื่นเริงในรูปแบบของงานบุญและงานนักขัตฤกษ์เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมไทย คนไทยชอบดื่มเหล้าเพราะเหล้าทำให้สบายใจ ไม่มีความรู้สึกหดหู่ กิจวัตรประจำวันของคนไทยที่เป็นความสนุกสนานและการหลีกเลี่ยงปัญหายุ่งยากและความกังวลทำให้ชีวิตคนไทยเป็นชีวิตที่สนุกสนาน มีอิสระและเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ คนไทยเน้นความสนุกในโลกนี้มากกว่าสนใจชีวิตหน้า การทำบุญของคนไทยเป็นการกระทำมิใช่เพื่อบรรลุถึงโลกุตระ หากเป็นหลักจริยธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีซึ่งเป็นพื้นฐานในพุทธศาสนาของไทย การทำบุญเป็นการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนบ้าน เป็นกิจกรรมที่สนุกสนานเพลิดเพลินและก่อให้เกิดมิตรภาพอันดีในชุมชน ซึ่งการเล่นรำโทนเป็นการละเล่นที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นความพยายามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ต้องการที่จะทำให้ประชาชนคลายความหวาดกลัวจากสงคราม จึงส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกันเล่นรำโทน ให้ประชาชนได้สังสรรค์ ทำกิจกรรมที่มีความสนุกสนาน เกิดมิตรภาพที่ดีของคนในชุมชน ซึ่งทำให้บรรยากาศของความสนุกสนานเข้ามาแทนที่ความหวาดกลัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริวัฒน์ ฉัตรเมธี (2547) ที่ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เพลงร่ำวงมาตรฐาน พบว่า พัฒนาการของเพลงร่ำวงมาตรฐานเกิดจากแนวคิดของการปฏิวัติวัฒนธรรมในสมัยสงครามโลก ครั้งที่ 2 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2481-2487) ใช้แนวคิดทางวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ จึงได้ปรับปรุงการละเล่นพื้นบ้านให้ทัดเทียมกับอารยประเทศอย่างในแถบประเทศยุโรป จึงได้นำการละเล่น “รำโทน” ซึ่งเป็นของพื้นบ้าน ปรับปรุงชื่อใหม่ว่า “ร่ำวง”

นอกจากนั้นการเล่นรำโทยังเล่นกันในงานวัด ซึ่งวัดถือว่าเป็นจุดรวมใจของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ การไปทำบุญไม่ได้ไปเพื่อบำเพ็ญเพียรภาวนาให้บรรลุถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่การไปทำบุญก็เพื่อสะสมบุญให้ตนเอง เพื่อได้พบปะสังสรรค์ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน อย่างเช่นรำโทน เมื่อหนุ่มสาวทำบุญใส่บาตรเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะมารวมกลุ่มกันเล่นรำโทน ดังนั้น วัดจึงเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนอีกด้วย

ในการศึกษาลักษณะเพลงร้องรำไท่ที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู จัดได้ว่า เป็นเพลงพื้นบ้าน เพราะจากการศึกษาโดยใช้แนวคิดของ George List (ปราณี วงษ์เทศ. 2525 : 84-85) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า ลักษณะของเพลงดนตรีพื้นบ้านจะต้องเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดทางปากโดยการจดจำแล้วยังหมายถึงเพลงหรือดนตรีประเภทที่ทั้งผู้ฟังและผู้ร้องไม่ทราบกำเนิดหรือที่มาของทำนองว่ามาจากไหน ใครเป็นผู้แต่งหรืออาจเป็นไปได้ที่ทราบว่าดนตรีหรือเพลง นั้น ๆ มีจุดกำเนิดมาจากการบันทึก แต่ต่อมาได้กลายเป็นที่นิยมและร้องกันได้แพร่หลายโดยการจดจำ จนทั้งผู้ร้องและผู้ฟังไม่สามารถบอกได้ว่ามีกำเนิดมาจากไหน ลักษณะอีกประการหนึ่งของเพลงดนตรีพื้นบ้านก็คือ ท่วงทำนองหรือเนื้อหาของเพลงจะต้องมีลักษณะที่ไม่แน่นอนตายตัว ในเพลงหนึ่งเพลงมีหลายทำนองหรือมีเนื้อหาแตกต่างกันได้ เนื่องจากการถ่ายทอดจากปากหนึ่งไปสู่อีกปากหนึ่ง ทำให้เกิดความแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นและระยะเวลา จะด้วยความจงใจหรือไม่ก็ตาม จากแนวคิดของ George List จะเห็นได้ว่าลักษณะของเพลงร้องรำไท่ที่รวบรวมโดยนางทองเจือ สืบชมภู นั้นมีลักษณะเป็นเพลงพื้นบ้าน เนื่องจากผลการศึกษาพบว่าเนื้อร้องของเพลงร้องรำไท่ของนางทองเจือ สืบชมภู จะเป็นเนื้อร้องสั้น ๆ ไม่เน้นสัมผัสแบบกลอน นำสิ่งที่พบเห็น เหตุการณ์ต่าง ๆ นำมาแต่งเป็นเนื้อร้อง เนื้อเพลงไม่มีสัมผัสที่แน่นอนตายตัว และไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้แต่งเพลง ไม่มีชื่อเพลงจึงใช้เนื้อร้องของเพลงในวรรคแรกมาเรียกเป็นชื่อเพลง เนื้อร้องส่วนมากมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสี เนื้อหาสุภาพไม่หยาบโลน จะไม่มีการจดบันทึกแต่ใช้วิธีการจำเนื้อร้องและร้องต่อ ๆ กันมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐนรี รัตนสวัสดิ์ (2551) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องรำไท่คนฉะเมตะเคียน เทียนศรี ตำบลบ้านพิง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่าการสืบทอดเพลงรำไท่เป็นแบบมุขปาฐะ ซึ่งแต่เดิมใช้ครูพัก-ลักจำ แต่ปัจจุบันชาวคณะช่วยกันจดจำสืบทอดกันมา ฉันทลักษณ์ของเพลงที่ใช้ในการแสดงส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลอนสุภาพ แต่สัมผัสไม่ตายตัวตามหลักภาษาไทย ส่วนท่วงทำนองเพลงเป็นทำนองเดียวเกิดจากเสียงร้องของมนุษย์เพียงอย่างเดียว ไม่มีเครื่องดนตรีดำเนินทำนอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของอมรา กล้าเจริญ (2547) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องวิเคราะห์การเล่นพื้นบ้านรำไท่ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง พบว่า เครื่องดนตรีที่ใช้ในการเล่นรำไท่จะใช้เฉพาะเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ โทน กรับ และฉิ่ง เช่นเดียวกับเพลงร้องรำไท่ของนางทองเจือ สืบชมภู เนื้อหาของเพลงจะมีลักษณะเชิงเกี่ยวพาราสี หยอกเย้า นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของคมสันต์วรรณวัฒน์ สุทนต์ (2541) ที่ได้ศึกษาเพลงรำไท่บ้านหน้าวัดโบสถ์ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง ซึ่งพบว่า การเล่นรำไท่จะเน้นที่ความสุภาพเรียบร้อย มีถ้อยคำที่สุภาพไม่มีคำหยาบ ท่วงทำนองเพลงรำไท่ส่วนใหญ่จะกระชับเนื้อเพลงส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความรัก

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเพลงร้องรำไท่ของตำบล และอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดสุโขทัย เพื่อนำมาเปรียบเทียบ และหาเอกลักษณ์เฉพาะของร้องรำไท่ในแต่ละพื้นที่
2. ควรศึกษาเพลงร้องรำไท่ของจังหวัดต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนล่าง

บรรณานุกรม

คมสันต์วรรณวัฒน์ สุทนต์. (2541) การศึกษารำโทนหน้าวัดโบสถ์ อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ณัฐนรี รัตนสวัสดิ์. (2551) **รำโทน คณะแม่ตะเคียน เทียนศรี ตำบลบางพึ่ง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.**

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทองเจือ สืบชมภู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ เกษร เอมโอด เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 210/24 ตำบลธานี อำเภอเมือง

จังหวัดสุโขทัย เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2557, 9 พฤษภาคม 2557.

ปรานี วงษ์เทศ. (2525) **พื้นบ้านพื้นเมือง.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

พงษ์ศรี อรุณรัตน์. (2556) **สังคีตสมัย.** นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ยศ สันตสมบัติ. (2556) **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สามลดา.

ศิริวัฒน์ ฉัตรเมธี. (2547) **วิเคราะห์เพลงร่ำวงมาตรฐาน.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาดนตรี) นครปฐม

: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุชาติ แสงทอง. (2549) **รายงานการวิจัย การวิเคราะห์องค์ประกอบทางดนตรีเพลงรำโทน.** นครสวรรค์

: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

สุรางค์ จันทวานิช. (2555) **ทฤษฎีสังคมวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : วี.พี. (1991).

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายสำเนา จันทรเจริญ. (2551) สุโขทัย : โรงพิมพ์วิทยา.

อมรา กล้าเจริญ. (2547) **การวิเคราะห์การเล่นพื้นบ้านรำโทน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอสามโก้**

จังหวัดอ่างทอง. ออยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.